

IQTISODIYOT TARMOQLARINI SOLIQ MEXANIZMI ORQALI TARTIBGA SOLISH YO‘LLARI

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti “Moliya va moliyaviy texnologiyalar” kafedrasida tadqiqotchisi

Tulaganova Feruza Xamidulla qizi

Bozor iqtisodiyoti sharoitida davlatning iqtisodiyotni tartibga solishdagi asosiy vositalaridan biri soliq mexanizmi hisoblanadi. Soliq mexanizmi yordamida davlat iqtisodiy faollikni rag‘batlantirish, ijtimoiy adolatni ta‘minlash va byudjet daromadlarini shakllantirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Hozirgi davrda iqtisodiyot tarmoqlarining barqaror rivojlanishida soliq mexanizmining samaradorligini oshirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tashabbusi bilan olib borilayotgan soliq islohotlari iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, tadbirkorlik muhitini yaxshilash hamda tarmoqlararo muvozanatni ta‘minlashga xizmat qilmoqda.

Soliq mexanizmi iqtisodiyot tarmoqlarini tartibga solishning eng muhim instrumentlaridan biri bo‘lib, u orqali davlat tarmoqlar o‘rtasidagi resurslar taqsimotiga ta‘sir o‘tkazadi. Soliq siyosatining to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilishi ishlab chiqarish hajmini oshirish, investitsiya oqimini kuchaytirish va bandlikni ta‘minlash imkonini beradi. Shu sababli, iqtisodiyot tarmoqlarini soliq mexanizmi orqali tartibga solishni takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Soliq mexanizmini iqtisodiy tarmoqlar faoliyatiga ta‘sir etuvchi omil sifatida ko‘rib chiqish, eng avvalo, uning tartibga solish va rag‘batlantirish funksiyalariga tayanadi. Bozor iqtisodiyotida soliqlar ishlab chiqarish hajmi, bandlik darajasi, investitsiya oqimlari va innovatsion faoliyatga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida qabul qilingan Soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi (2018–2025 yillar) asosida soliqlar soni qisqartirildi, stavkalar pasaytirildi, soliq hisobotini topshirish jarayonlari raqamlashtirildi. Ayniqsa, qo‘shilgan qiymat solig‘i (QQS) va daromad solig‘i mexanizmlarini soddalashtirish iqtisodiyot tarmoqlari faoliyatida sezilarli ijobiy o‘zgarishlarga sabab bo‘ldi. Shu bilan birga, ayrim tarmoqlar uchun mavjud soliq yuki hali ham yetarlicha yengil emas. Masalan, kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun soliq stavkalarining yuqoriligi ularning investitsion imkoniyatlarini cheklaydi. Shu sababli, soliqqa tortishning tarmoqlar kesimida differensial yondashuvini joriy etish zarur. Hozirgi kunda O‘zbekistonda soliq tizimini soddalashtirish, soliq stavkalarini maqbullashtirish va soliq ma‘murchiligini raqamlashtirish bo‘yicha keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Masalan, so‘nggi yillarda daromad solig‘i, foyda solig‘i va qo‘shilgan qiymat solig‘i stavkalari kamaytirildi, natijada korxonalar uchun soliq yuki yengillashtirildi. Bundan tashqari, elektron hisob-fakturalar tizimi, soliq hisobotlarini onlayn topshirish va raqamli nazorat kassa mashinalarining joriy etilishi soliq ma‘murchiligi samaradorligini oshirdi.

Soliq mexanizmini yanada takomillashtirish quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha amalga oshirilishi mumkin:

1. Soliq yukini optimallashtirish va tarmoqlar kesimida imtiyozlarni qayta ko‘rib chiqish.
2. Sanoat, qishloq xo‘jaligi, xizmat ko‘rsatish va innovatsion sohalar uchun differensial soliq siyosatini ishlab chiqish.
3. Investitsion rag‘batlarni kengaytirish, yangi ishlab chiqarish quvvatlarini tashkil etuvchi korxonalar uchun soliq ta‘tili berish.

4. 4. Soliq ma'murchiligida raqamlashtirish jarayonlarini chuqurlashtirish va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish.

5. 5. Xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashishning soliq mexanizmlarini kuchaytirish.

Soliq mexanizmini tarmoqlar kesimida samarali qo'llash orqali iqtisodiy faollikni oshirish mumkin. Masalan, qishloq xo'jaligi tarmog'ida yer solig'ining adolatli stavkalarini belgilash, sanoatda esa qo'shilgan qiymat solig'ining qaytarish tizimini soddalashtirish ishlab chiqarishni rag'batlantiradi. Shuningdek, xizmat ko'rsatish sohasida kichik biznes subyektlariga yengilliklar berish orqali ularning iqtisodiyotdagi ulushini oshirish mumkin.

O'zbekiston Respublikasining 2022–2026-yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasida soliq tizimini yanada takomillashtirish, soliq to'lovchilar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish va soliq yukini kamaytirish bo'yicha chora-tadbirlar belgilab berilgan. Bu esa iqtisodiyot tarmoqlarining barqaror o'sishiga, yangi ish o'rinlarining yaratilishiga hamda byudjet daromadlarining ko'payishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, soliq mexanizmini takomillashtirish iqtisodiyot tarmoqlarining raqobatbardoshligini oshirish, ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish va investitsion jozibadorlikni kuchaytirishning muhim omilidir. Soliq siyosatini izchil yuritish orqali davlat nafaqat byudjet barqarorligini ta'minlaydi, balki iqtisodiyotda barqaror o'sish sur'atlarini ham kafolatlaydi. Kelgusida soliq ma'murchiligini raqamlashtirish, soliq imtiyozlarini maqsadli taqsimlash va soliq siyosatini ijtimoiy yo'naltirish orqali iqtisodiyot tarmoqlarini yanada samarali tartibga solish mumkin bo'ladi. Shunday qilib, iqtisodiyot tarmoqlarini soliq mexanizmi orqali tartibga solishni takomillashtirish — mamlakat iqtisodiy xavfsizligini mustahkamlash, milliy ishlab chiqarishni rivojlantirish va xalq farovonligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Iqtisodiyot tarmoqlarini soliq mexanizmi orqali tartibga solish jarayoni davlatning iqtisodiy siyosatidagi eng muhim yo'nalishlardan biridir. Soliq mexanizmini takomillashtirish orqali iqtisodiy faollikni rag'batlantirish, investitsion muhitni yaxshilash, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, hamda byudjet daromadlarini barqarorlashtirish imkoniyatlari kengayadi. Kelgusida soliq siyosatini shakllantirishda raqamli boshqaruv, tarmoqlar kesimida differensial yondashuv va rag'batlantiruvchi mexanizmlarni kengaytirish O'zbekiston iqtisodiyoti uchun muhim omil bo'lib qoladi.